

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

КЕЙС-МЕТОД В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУTHE CASE METHOD IN PREPARING FUTURE SOCIAL WORKERS
FOR SOCIAL SUPPORT

У статті порушується актуальна проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу. Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності та особливостях використання кейс-методу в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу. Соціальний супровід тісно пов'язан з таким поняттям, як ведення випадку та соціальний випадок. В результаті ведення випадку фахівці соціальної роботи використовують метод кейсів. Кейси дають можливість вивчити реальні ситуації, з якими можуть зіткнутися майбутні фахівці соціальної сфери під час роботи з особою або сім'єю. Визначені переваги використання кейс-методу під час навчання майбутніх соціальних працівників. З'ясовано, що головною метою використання цього методу на заняттях із майбутніми працівниками соціальної сфери є залучення студентів до активного обговорення проблемної соціально-педагогічної ситуації. Використання даного методу в процесі підготовки майбутніх фахівців до соціального супроводу сімей з дітьми забезпечує можливість: набуття теоретичних знань та розуміння особливостей соціального супроводу сімей з дітьми, розвитку практичних навичок та вмінь роботи з сім'ями з дітьми, формування особистісних якостей, необхідних для роботи з сім'ями з дітьми, підготовки до роботи в команді, розвитку навичок дослідницької роботи. Визначено, що даний метод сприяє підвищенню рівня як теоретичних, так і практичних вмінь та навичок у майбутніх соціальних працівників щодо визначення необхідних ресурсів та послуг для покращення життя сім'ї та соціально-педагогічної підтримки дітей; планування, організації та реалізації соціального супроводу клієнтів, які опинилися у складних життєвих обставинах, і також сприяє підвищенню професійної мотивації та формуванню розвитку важливих особистісних якостей соціального працівника для його реалізації.

Ключові слова: кейс, кейс-метод, соціальний супровід, соціальний працівник

The article addresses the pressing issue of preparing future social workers for social support. The purpose of the article is to justify the appropriateness and peculiarities of using the case method in the training process of future social workers for social support. Social support is closely related to the concepts of case management and social case. As a result of case management, social work professionals use the case method. Cases provide an opportunity to study real-life situations that future professionals in the socionomic sphere may encounter while working with an individual or family. The advantages of using the case method during the training of future social workers are identified. It has been found that the main goal of using this method in classes with future social sector workers is to engage students in active discussion of problematic social-pedagogical situations. The use of this method in the process of preparing future specialists for social support of families with children provides the opportunity to acquire theoretical knowledge and understand the specifics of social support for families with children, develop practical skills and abilities in working with families with children, form personal qualities necessary for working with families with children, prepare for teamwork, and develop research skills. It has been determined that this method contributes to enhancing both theoretical and practical skills in future social workers regarding the identification of necessary resources and services to improve the life of the family and socio-pedagogical support for children; planning, organizing, and implementing social support for clients who find themselves in difficult life circumstances; and also contributes to increasing professional motivation and developing important personal qualities of a social worker for their implementation.

Key words: case, case method, social support, social worker.

УДК 378:364-43-051:364-781.14(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.40>

Віцукасва К.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Актуальність дослідження полягає в тому, що в основу соціальної роботи з сім'ями лежить надання різноманітних послуг. Невід'ємною складовою надання сучасних соціальних послуг для сімей з дітьми має стати підтримка та збереження біологічних сімей, навчання з питань догляду, виховання і розвитку дитини, створення умов для організації та проведення змістовного дозвілля, уміння відновлювати власні ресурси та ресурси дитини відповідно до викликів кризової ситуації, зміцнення сімейних цінностей, сприяння

встановленню позитивних взаємовідносин між поколіннями, пропагування здорового способу життя в здоровому середовищі, активізація громади у підтримці сімей з дітьми [1, с. 216]. У зв'язку з цим виникає потреба в підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери, а саме соціальних працівників до надання цих послуг різним категоріям сімей. Однією з таких сімей є сім'я з дітьми, яка перебуває у складних життєвих обставинах або є високий ризик опинитися у них та потребує комплексних соціальних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Огляд науко-методичної літератури показав, що проблему підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціального супроводу висвітлено у працях Г. Бевз, О. Безпалько, О. Водяну, І. Зверєвої, А. Капської, Н. Комарова, І. Пєши, О. Яременко та інших

Об'єктом уваги ролі та значенні кейс-методу у процесі підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери висвітлені в працях різних науковців. Н. Гордієнко розглядає кейс-метод як засіб формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників в вищій школі. Г. Рідкодубська описує застосування кейс-методу у процесі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери. І. Міщенко описує методичну доцільність використання кейс-методу в підготовці фахівців соціальної сфери. Л. Козак обґрунтовує необхідність застосування кейс-методу у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності та інші.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності та особливостях використання кейс-методу в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу.

Виклад основного матеріалу. Соціальний супровід передбачає довготривалу роботу, яка спрямована на здійснення індивідуальної соціальної допомоги та підтримки у виді надання комплексних соціальних послуг з метою мінімізації складних життєвих обставин, подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу клієнта шляхом активізації його ресурсів та найближчого оточення [2, с.7].

Соціальний супровід, як одна із технологій соціальної роботи, був впроваджений у практику роботи з сім'ями і окремими клієнтами наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Технологія соціального супроводу вперше розроблена спеціалістами Державного інституту розвитку сім'ї та молоді як своєрідна модель соціальної підтримки сім'ї, яка бере на виховання дитину, позбавлену батьківського піклування. В її основу закладено модель «ведення випадку» або «соціальної роботи з індивідуальним випадком» [4, с.4]. Отже соціальний супровід тісно пов'язан з такими поняттями, як ведення випадку та соціальний випадок. В результаті ведення випадку фахівці соціальної сфери використовують метод кейсів.

Слід зазначити, що поняття «кейс» в соціальній роботі має декілька варіантів наповнення. Зокрема, якщо говорити про технологію ведення випадку, то кейс передбачає підбірку документів, спеціально заповнених форм, котрі висвітлюють певну історію, низку подій, що призвело до розвитку скрутних життєвих обставин. Фактично це так звана «особова справа», де зібрана інформація про особу її життєві обставини, котра перебуває під супроводом. Сюди вносяться задокументовані дані про

етапи і форми роботи з клієнтом, залучених посадових осіб, отримані результати втручання тощо.

У більш вузькому розумінні кейс містить лише опис конкретної проблемної ситуації, що дає підстави започаткувати стосунки між клієнтом і фахівцем із соціальної роботи. Інакше кажучи, в даному контексті кейс повинен відповідати цілям початкових етапів ведення випадку – виявлення скрутних життєвих обставин і оцінку потреб.

У разі коли взаємодія клієнта і фахівців із соціальної роботи носить досить тривалий характер, кейс перетворюється на опис цілої життєвої історії клієнта. Йдеться про поширений варіант опису «випадку», коли збирається і накопичується інформація не лише за якийсь окремий проміжок часу, вона вже стосується розгорнутого життєпису не лише клієнта, але і його родини, найближчого оточення, умов проживання тощо [6, с. 11].

Останнім часом в підготовці майбутніх фахівців набуває значення метод кейс-стаді (case-study), який відомий у вітчизняній освіті як кейс-метод або метод ситуацій (навчання на прикладах).

Кейс-метод (case-study), або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів). Він належить до неігрових імітаційних активних методів навчання. Мета кейс-методу – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію (case), що виникає за конкретного стану справ, і виробити практичні рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір найкращого з них у контексті поставленої проблеми [6, с. 247].

Кейс-навчання (або навчання на прикладі) – активний метод навчання, побудований на проблемній ситуації з практики роботи соціальних працівників, яку студенти повинні проаналізувати, дослідити, запропонувати рішення та презентувати його групі. Кейс-навчання належить до методів проблемно-ситуативного аналізу, що дозволяє поєднати теорію та практику, сприяє формуванню у студентів здатностей пошуку й аналізу інформації, умінь командної взаємодії, творчого та критичного мислення [7, с. 233].

Слід зазначити, що цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при розв'язанні заданої проблеми, дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців, а також вдало поєднує навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що, безумовно, є ефективним шляхом реалізації сучасних завдань професійної підготовки соціальних працівників. Ситуаційні вправи, виступаючи вагомим педагогічним інструментом у процесі професійної підготовки,

допомагають майбутнім соціальним працівникам глибше зрозуміти навчальну тему, отримати ґрунт для перевірки теорії, дослідження ідей, виявлення закономірностей і взаємозв'язків; поєднувати теоретичні знання з реаліями життя, перетворювати абстрактні знання на цінності і вміння соціально-педагогічної та соціальної діяльності [5].

Алгоритм роботи з кейсами передбачає реалізацію таких кроків:

- 1) презентація методу студентам;
- 2) ознайомлення учасників із ситуацією з практики педагогічної взаємодії у процесі соціальної роботи та завданнями до нього; індивідуальний аналіз кейсу; професійних функцій залежно від категорії клієнтів та спеціалізації соціальної служби.
- 3) обмін результатами самостійного дослідження у малих групах, обговорення причин та рішень; вибір і аргументація оптимального варіанту;
- 4) презентація вирішення кейсу малими групами;
- 5) обговорення результатів презентацій, аналіз сильних і слабких сторін кожного запропонованого рішення [8, с. 233].

Зауважимо, що головною метою використання цього методу на заняттях із майбутніми працівниками соціальної сфери є залучення студентів до активного обговорення проблемної соціально-педагогічної ситуації. Саме використання методу кейсів допомагає набутти практичного досвіду під час виконання таких характеристик:

- системності – комплексний підхід до розв'язання професійних завдань, умінь встановити взаємозв'язки, структуру конкретного соціально-педагогічного процесу або явища;
- багатоваріативність – уміння прорахувати всі можливі варіанти під час аналізу й розв'язання соціально-педагогічних завдань;
- вибірковості – цілеспрямований вибір оптимального розв'язання соціально-педагогічного завдання;
- практичності – орієнтація на практичну цінність результату розв'язання соціально-педагогічної проблеми;
- перспективності – прогнозування результатів діяльності, передбачення наслідків прийнятих рішень, визначення пріоритетних напрямів діяльності;
- гнучкості – уміння легко пристосуватися до нової ситуації та знаходити нетрадиційні розв'язки, виявляти й усувати суперечності;
- оперативності – швидке й раціональне розв'язання поставленого соціально-педагогічного завдання [7, с. 249–250].

Кейс-метод також сприяє розвитку у майбутніх соціальних працівників навичок роботи з різноманітними джерелами інформації, застосування теоретичних знань в практичній діяльності шляхом рішення професійно-орієнтованих завдань

в навчальному процесі, формуванню мотиваційно-ціннісного ставлення до профілактики складних життєвих обставин. Так, зазначений вище метод доцільно використовувати з навчальних дисциплін «Соціальний супровід клієнта» та «Соціальний супровід сім'ї».

Наприклад, з дисципліни «Соціальний супровід клієнта» що має на меті «сформуванню в майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів базових знань, вмінь, навичок щодо здійснення ними соціального супроводу клієнтів, які опинилися в складних життєвих обставинах» можна запропонувати в рамках теми «Ведення випадку як структурована система планування, організації та реалізації соціального супроводу» практичне завдання (робота в малих групах) підготувати кейс з соціального супроводу. При цьому необхідно визначити: категорію клієнта, якому надається послуга; цілі та принципи зазначеної послуги; суб'єктів, які долучені до послуги тощо. Зокрема, на практичних заняттях щодо вирішення практичних ситуацій «Складні життєві ситуації у яких може опинитися дитина та можливі шляхи їх вирішення» надати наступні завдання: 1) Розробити план супроводу сім'ї дитини на конкретному кейсі та презентувати його іншим групам. 2) Надати кейс та алгоритм його розв'язання, орієнтований на сучасні запити суспільства і охоплює одну з актуальних тем проблемного кола соціальної педагогіки.

Використання даного методу в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу має бути спрямовувано на:

- **набуття теоретичних знань та розуміння особливостей соціального супроводу:** знання теоретичних основ соціальної роботи з сім'єю (розуміння принципів соціального супроводу, специфіки роботи з різними категоріями сімей (сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, прийомні сім'ї)); знання законодавства щодо соціального захисту дітей та сім'ї (розуміння прав та обов'язків дітей та батьків, соціальних гарантій та пільг, доступних сім'ям з дітьми); знання психолого-педагогічних особливостей розвитку дитини (розуміння вікових особливостей дітей, факторів, що впливають на їх розвиток, методів роботи з дітьми);
- **розвиток практичних навичок та вмінь роботи з сім'ями з дітьми:** навички проведення оцінки потреб сім'ї (вміння виявляти проблеми, з якими стикається сім'я, та визначати необхідні ресурси для їх вирішення); навички складання плану соціального супроводу сім'ї (вміння ставити цілі та завдання соціальної роботи, обирати відповідні методи та інструменти для їх досягнення);
- **формування особистісних якостей, необхідних для роботи з сім'ями:** емпатія та співчуття, комунікабельність та вміння налагоджувати контакт;

– **підготовку до роботи в команді:** вміння співпрацювати з іншими фахівцями (психологами, педагогами, медиками, юристами);

– **розвиток навичок дослідницької роботи:** вміння проводити дослідження з питань соціального супроводу (збирати та аналізувати дані, формулювати висновки та рекомендації); вміння використовувати сучасні джерела інформації (наукову літературу, методичні рекомендації, електронні ресурси).

Висновки. З наведеного вище можна зробити висновок, що даний метод сприяє підвищенню рівня як теоретичних, так і практичних вмінь та навичок у майбутніх соціальних працівників щодо визначення необхідних ресурсів та послуг для полегшення життя сім'ї та соціально-педагогічної підтримки дітей; планування, організації та реалізації соціального супроводу клієнтів, які опинилися у складних життєвих обставинах, і також сприяє підвищенню професійної мотивації та формуванню розвитку важливих особистісних якостей соціального працівника необхідних для його реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Актуальні питання соціальної роботи: навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін.; ред. кол.:

О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород: РІК-У, 2023. 420 с.

2. Віцукаєва К.М. Соціальний супровід клієнта : навч. посіб. / уклад. К.М. Віцукаєва. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 320 с.

3. Гордієнко Н. Кейс-метод як засіб формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників в вищій школі. *Людинознавчі студії. Педагогіка.* 2017. Вип. 4. С. 64–73.

4. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей Київ: Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

5. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.

6. Реформування системи соціальних послуг в Україні: проблеми та перспективи: монографія / за ред. д-ра псих. н., проф. Н.І. Кривоконь. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 108 с.

7. Рідкодубська Г. А. Кейс-метод у процесі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери. *Педагогічні науки.* 2017. Вип. LXXX. Том 2. С. 246–250.

8. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник для вузів. Київ : Кондор, 2011. 628 с.